

Finansdepartementet

UAVHENGIG ATTESTASJONSUTTALELSE

1 Formål og rammer for attestasjonsoppdraget

1.1 Innledning

I samsvar med oppdragsavtalen mellom Folketrygdfondet og Ernst & Young AS (heretter "EY") av 12. april 2012 er det avtalt en ordning med årlige såkalte attestasjonsoppdrag. Det er lagt opp til at det på årlig basis blir etablert et særskilt mandat fra Finansdepartementet om temaet i det enkelte oppdrag.

For 2013 er attestasjonsoppdragets mandat gitt i Finansdepartementets brev av 25. juni 2013. Attestasjonsoppdraget skal omfatte en gjennomgang av Folketrygdfondets rammeverk for styring kontroll av risiko knyttet til handelsprosessen. Oppdraget skal utføres i samsvar med internasjonal standard for attestasjonsoppdrag (ISAE) 3000 "Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet revisorkontroll av historisk finansiell informasjon" og at oppdraget baseres på høy grad av sikkerhet og lang rapporteringsform.

Vår oppgave er å gi Finansdepartementet betryggende sikkerhet for at Folketrygdfondet har utformet og implementert et rammeverk for styring og kontroll av handelsprosessen i samsvar med målekriteriene beskrevet nedenfor. Vi har gjennomgått utforming og implementering av Folketrygdfondets rammeverk for risikostyring og kontroll av handelsprosessen og har sammenholdt dette med relevante målekriterier.

Funn og konklusjon er basert på Folketrygdfondets risikostyring og kontroll slik det er utformet og implementert pr. i dag.

1.2 Avgrensning av handelsprosessen

I denne uttalelsen har vi anvendt begrepet "rammeverk for styring og kontroll av risiko knyttet til handelsprosessen". Med dette mener vi de risikostyrings- og kontrollprosessene som er etablert for å støtte handelsprosessen. Med handelsprosessen forstås de aktiviteter som gjennomføres fra og med en investeringsbeslutning er foretatt til handelen er bekreftet av motpart.

Handelsprosessen er i denne sammenhengen begrenset til gjennomføring av en handel i markedet etter at investeringsbeslutningen er foretatt, og omfatter ikke forvalters vurderinger i forhold til porteføljesammensetning, aktivaklasser, det enkelte verdipapir, valuta- og renterisiko etc.

Handelsprosessen omfatter handel i alle typer finansielle instrumenter som handles av Folketrygdfondet, herunder aksjer, obligasjoner og sertifikater, finansielle derivater (valutatermin, renteswap, rentefutures), repohandler og verdipapirutlån.

Folketrygdfondets prosess for godkjenning av nye finansielle instrumenter, markeder og valuta samt prosess for godkjenning av nye motparter anses som en integrert del av handelsprosessen. Den ansvarlig for handelsprosessen er, avhengig av type finansielt instrument, leder aksjer eller leder rente. Aktivitetene i handelsprosessen involverer følgende avdelinger:

- aksjeavdelingen,
- rente- og makroavdelingen, og
- avdeling for operasjoner og risikostyring

Aksjeavdelingen ledes av direktør aksjer. Direktør aksjer har ansvar for den daglige ledelse av aksjeavdelingen, som forestår forvaltningen av Folketrygdfondets portefølje av aksjer, egenkapitalbevis, konvertible obligasjoner og andre egenkapitalinstrumenter, herunder tilordnet likviditet og valuta. Direktør aksjer rapporterer til administrerende direktør og er medlem av Folketrygdfondets ledergruppe og investeringskomité.

Rente- og makroavdelingen ledes av viseadministrerende direktør. Viseadministrerende direktør har ansvaret for den daglige ledelse av rente- og makroavdelingen, som forestår forvaltningen av Folketrygdfondets portefølje av renteinstrumenter. Viseadministrerende direktør har videre ansvaret for den samlede valuta- og likviditetsstyringen. Viseadministrerende direktør rapporterer til administrerende direktør og er medlem av Folketrygdfondets ledergruppe, investeringskomité og risikokomité.

Avdeling for operasjoner og risikostyring ledes av direktør operasjoner og risikostyring som er ansvarlig for den daglige ledelse av avdelingen. Avdeling for operasjoner og risikostyring er uavhengig av forvaltningen, og har ansvaret for oppgjør, verdipapirprising, måling av avkastning, datavarehus og rapportering, markedsrisiko, motpartsrisiko, kredittrisiko, rammekontroll, helhetlig risikostyring og operasjonell risiko. Direktør operasjoner og risikostyring rapporterer til administrerende direktør og er medlem av Folketrygdfondets ledergruppe og investeringskomité. Direktør operasjoner og risikostyring er leder av fondets risikokomité.

I tillegg til styring og kontroll på områder som anses om en integrert del av handelsprosessen har vi identifisert noen overordnede områder som indirekte vil ha betydning for den operasjonelle risikoen i handelsprosessen. Vi har valgt å adressere følgende områder særskilt:

- Innsideinformasjon
- Etske retningslinjer
- Kompetanse
- Avlønning

I handelsprosessen eksponeres Folketrygdfondet i første rekke for operasjonell risiko og motpartsrisiko. Motpartsrisiko har vært behandlet særskilt i tidligere attestasjonsoppdrag.

1.3 Standarder og målekriterier

Vi er ikke kjent med at det finnes en enkeltstandard som kan brukes som grunnlag for et attestasjonsoppdrag som dette. For å sikre en helhetlig vurdering av Folketrygdfondets rammeverk for styring og kontroll av handelsprosessen har vi derfor funnet det formålstjenlig å anvende EY rammeverk for vurdering av risikostyring og internkontroll. EYs rammeverk er basert på "Enterprise Risk Management – Integrated Framework" utviklet av "The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO)" og vår erfaring med ledende praksis og anerkjente referanseverk for internkontroll innenfor finansnæringen. Rammeverket inkluderer også ledende internasjonale standarder og undersøkelser som:

- "Framework for Internal Control Systems in Banking Organisations" utgitt av Basle Committee on Banking Supervision (BIS)
- "Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk" utgitt av BIS
- "Risk management guidelines for derivatives" utgitt av BIS

Tilnærming og målekriterier er vurdert i lys av virksomhetens kompleksitet og egenart.

1.4 Avgrensning av oppdraget

Vår gjennomgang omfatter kun en gjennomgang av rammeverket for styring og kontroll av handelsprosessen. Andre prosesser eller andre deler av Folketrygdfondets rammeverk for risikostyring og internkontroll faller utenfor denne gjennomgangen.

Oppdraget omfatter ikke kontroll av om risikostyringen og kontrollene har vært effektive og fungert etter forutsetningene; det vil si hvordan prosedyrene er fulgt, om prosedyrene er gjennomført på en konsistent måte og hvem som har utført dem.

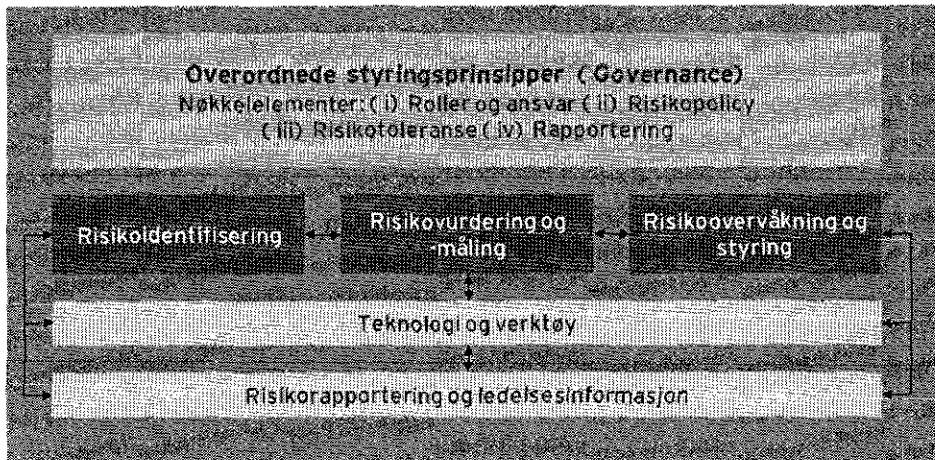
Oppdraget omfatter heller ikke vurdering av om risikoene som Folketrygdfondet har identifisert, er fullstendige og dekkende for Folketrygdfondets virksomhet. Andre risikoer enn de som er identifisert av Folketrygdfondet kan være aktuelle, og risikoer som faktisk er identifisert av Folketrygdfondet, kan vise seg å ha andre konsekvenser enn de er vurdert å ha i dag.

1.5 Metodikk og utført arbeid

Et attestasjonsoppdrag som skal gi betryggende sikkerhet i henhold til ISAE 3000, forutsetter at arbeidet planlegges og utføres slik at vi oppnår høy, men ikke absolutt sikkerhet for at rammeverket for styring og kontroll av handelsprosessen er i samsvar med målekriteriene. Vårt arbeid er beskrevet nedenfor.

1.5.1 Metodikk

Vår metodikk eller rammeverk er basert på vår erfaring med finanssektoren og representerer et helhetlig rammeverk for vurdering av risikostyring og internkontroll i en kapitalforvalters handelsprosess. I vår tilnærming til handelsprosessen har vi basert oss på en vurdering av seks fundamentale komponenter av en kapitalforvalters system for risikostyring og kontroll. Disse komponentene fremgår av figuren nedenfor:

Innholdet i de enkelte komponentene i risikostyringssystemet består av:

- Organisering av overordnet styring og kontroll («governance»): Overordnet styring og kontroll defineres som styrets eller ledelsens interne retningslinjer for å sikre identifisering av alle typer risikoer som er relevante for handelsprosessen. Videre må det være dekkende prosesser, prosedyrer, systemer og kontrollrutiner for å sikre måling, rangering, overvåking, styring og rapportering av denne risikoeksponeringen.
- Identifisering av risiko: En prosess for strukturerte gjennomganger av risikoeksponering i handelsprosessen («Hva kan gå galt?»).
- Vurdering og måling av risiko: Modeller, systemer og metoder for å rangere de ulike typene av identifiserte risiko i henhold til deres betydning.
- Overvåking og styring av risiko: Med overvåking av risiko menes en prosess hvor identifisert risikoeksponering og effekten av kontrolltiltak som er iverksatt for å minimere denne eksponeringen, overvåkes løpende. Med risikostyring menes en prosess hvor løpende beslutninger tas om en gitt risikoeksponering skal aksepteres eller kontrolleres straks den er blitt identifisert og rangert.
- IT-systemer og verktøy: Tekniske systemer som understøtter prosessene for identifisering, måling, rangering, overvåking, styring og rapportering av risiko.
- Risikorapportering og aggregering av relevant ledelsesinformasjon: Prosesser hvor organisasjonens risikoprofil (f.eks. aktuell risikoeksponering og effektiviteten til iverksatte kontrolltiltak) konsolideres og rapporteres innen organisasjonen og til de styrende organer.

1.5.2 Utført arbeid

Vurdering av utforming (kontrolldesign)

For selskapets rammeverk for styring og kontroll av handelsprosessen har vi gjennomført følgende handlinger:

- Gjennomgått styrende dokumenter og annet relevant skriftlig materiale av betydning for handelsprosessen. Disse dokumentene omfatter lover, forskrifter, mandater, retningslinjer og prosedyrer, styrende dokumenter, investeringsmandater, stillingsinstruksjoner, presentasjoner, instruksjoner, møtereferater, regneark og ledelsesrapporter.
- Rettet forespørsler til og avholdt flere møter med ledere og ansatte i Folketrygdfondet hvor det er redegjort for utforming av rammeverk og prosedyrer for risikostyring og kontroll av handelsprosessen.
- Gjennomgått relevante prosesser med prosesseiere ("walkthrough")

- Sammenholdt de sentrale elementene i Folketrygdfondets utforming av rammeverk og prosedyrer for styring og kontroll av handelsprosessen mot de overordnede målekriteriene, og vurdert om det foreligger vesentlige avvik.

En oversikt over sentrale styrende dokumenter for handelsprosessen er inkludert i appendiks.

Vurdering av implementering

For selskapets faktiske styring og kontroll av handelsprosessen har vi gjennomført intervjuer av ledelsen, gjennomgått styrende dokumenter og annen relevant materiale og verifisert hvorvidt det er etablert:

- Overordnede styringsprinsipper som etablerer klare roller og ansvar, klare mandater og stiller krav til rapportering
- Prosesser og kontroller for identifikasjon, vurdering og måling og overvåking av at risiko i handelsprosessen er hensiktsmessig håndtert
- Tilfredsstillende teknologi og verktøy som støtter handelsprosessen
- Prosesser og kontroller for rapportering av risiko- og ledelsesinformasjon

Vår gjennomgang har inkludert Folketrygdfondets egenvurdering av deres etterlevelse av "Framework for Internal Control Systems in Banking Organisations" og "Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk", begge utgitt av BIS, og rapporter fra Folketrygdfondets internrevisor, KPMG.

Vi har vurdert om Folketrygdfondets rammeverk for styring og kontroll av handelsprosessen er utformet og implementert i samsvar med målekriteriene.

En komponent i rammeverket vil være tilstrekkelig utformet, dersom den enkeltvis eller i kombinasjon med andre elementer, med rimelig grad av sikkerhet bidrar til å oppfylle det aktuelle målekriteriet.

Begrepet implementert omfatter iverksettelse på et gitt tidspunkt av de aktiviteter som følger av utformingen av rammeverket, men omfatter ikke den faktisk løpende gjennomføringen av disse aktivitetene, eller i hvilken utstrekning de fungerer effektivt og etter forutsetningene.

I vår vurdering av implementeringen har vi også vurdert om det foreligger vesentlige avvik i implementeringen mot utformingen.

2 Folketrygdfondets styring og kontroll av handelsprosessen

Risikostyring og kontroll av handelsprosessen inngår som en del av Folketrygdfondets overordnede rammeverk for risikostyring og kontroll og blir ikke behandlet separat. Nedenfor omtales sentrale områder av risikostyringen som har direkte relevans for handelsprosessen.

2.1 Overordnede styringsprinsipper (governance) for handelsprosessen

Med overordnet styring og kontroll menes styrets eller ledelsens interne retningslinjer for å sikre identifisering av alle typer risiko som er relevante for Folketrygdfondet. Videre må rammeverket omfatte dekkende prosesser, prosedyrer, systemer og kontrollrutiner for å sikre måling, vurdering/rangering, overvåking, styring og rapportering av denne risikoeksponeringen.

2.1.1 Overordnede roller og ansvar for risikostyring og kontroll

Forvaltningsmodellen for Statens pensjonsfond Norge og Statens obligasjonsfond er basert på en klar arbeidsdeling mellom Finansdepartementet og Folketrygdfondet. Finansdepartementet har gitt Folketrygdfondet mandat til å forvalte Statens pensjonsfond Norge og Statens obligasjonsfond.

Finansdepartementets "Mandat for forvaltningen av Statens pensjonsfond Norge" (heretter "Mandatet"), fastsatt av Finansdepartementet 21. desember 2010 med hjemmel i lov 21. desember 2005 nr. 123 om Statens pensjonsfond § 2 tredje ledd og § 7, setter i Kapittel 4 krav til Folketrygdfondets risikostyring og internkontroll.

Mandatet setter blant annet eksplisitte rammer for og krav til hvilke aktivaklasser man kan handle i, fordelingen mellom ulike aktivaklasser, hvilke markeder man kan operere i, krav til likviditet, motpartsrisiko, etc.

Med utgangspunkt i Mandatet vedtar styret i Folketrygdfondet prinsipper, retningslinjer og rammer både for drift av Folketrygdfondet og for forvaltning av kapitalen. Administrerende direktør har ansvar for at risikostyring og internkontroll blir gjennomført, dokumentert, overvåket og fulgt opp på en forsvarlig måte. Administrerende direktør skal fastsette interne retningslinjer for hvordan styrets prinsipper for risikostyring skal gjennomføres i praksis, herunder etablere hensiktsmessige kontrollaktiviteter.

Folketrygdfondets rammeverk for risikostyring og internkontroll er beskrevet i «Internkontroll – evaluering og drøfting». Folketrygdfondet organiserer rolle- og ansvarsdelingen innenfor risikostyringssystemet langs «tre forsvarslinjer»:

Førstelinjekontrollen er etablert og definert ved de kontrollaktiviteter som gjennomføres av rente- og aksjeavdelingen som innenfor delegerede fullmakter er ansvarlig for utførelse av forvaltningen. Førstelinjekontrollen er ansvarlig for å registrere alle transaksjoner i porteføljesystemet og for at tildelte investeringsmandater ikke overskrides. I førstelinjekontrollen inngår også oppgjørskontroll og avstemming av bank og depotkonti som utføres av hhv oppgjørsseksjonen i avdeling for operasjoner og risikostyring og av økonomiavdelingen.

Andrelinjekontrollen utføres i form av at seksjonene finansiell risikostyring og operasjonell risiko og kontroll i avdeling for operasjoner og risikostyring forestår overvåking av

førstelinjekontrollen. Seksjon for operasjonell risiko og kontroll i avdeling for operasjoner og risikostyring er ansvarlig for å tilrettelegge for god risikostyring og internkontroll, herunder prosesser for helhetlig risikostyring og rutiner revisjoner. Seksjon for operasjonell risiko og kontroll i avdeling for operasjoner og risikostyring forestår også rapportering av compliance, risikoanalyse og operasjonell risiko til styret. Avdelingen er uavhengig av de avdelingene som gjennomfører investeringsbeslutninger.

Tredjelinjekontrollen ivaretas av internrevisor. Internrevisor skal uavhengig av administrasjonen foreta systematiske risikovurderinger og undersøkelser av internkontrollen for å sikre at den virker på en hensiktsmessig og betryggende måte. Internrevisor rapporterer til styret i Folketrygdfondet. Det er styret som, basert på internrevisors risikoanalyse, fastsetter internrevisors årlige revisjonsplan. Internrevisjonsfunksjonen er utkontraktert. Dette styrker internrevisjonens uavhengighet og kompetanse.

2.1.2 Risikopolicy og –toleranse

Overordnet risikopolicy og risikotoleranse eller risikovillighet i forvaltningen av Statens pensjonsfond Norge er formelt fastsatt av Finansdepartementet i Mandatet.

Det fremgår av Mandatet at Folketrygdfondet skal fastsette prinsipper for styring, måling og kontroll av markedsrisiko (§ 4-3), kredittrisiko (§ 4-4), motpartseksponeering (§ 4-5) og operasjonell risiko (§ 4-9). I Mandat for forvaltningen av Statens obligasjonsfond er det tatt inn en generell bestemmelse om at mandatet for Statens pensjonsfond Norge gjelder tilsvarende for forvaltningen av Obligasjonsfondet. I mandatets § 3-6 er det videre satt krav om at Folketrygdfondet skal fastsette supplerende risikorammer for forvaltningen for å fange opp risiko som erfaringsmessig ikke fanges godt opp av forventet relativ volatilitet herunder rammer for motpartseksponeering.

Styret har i "Prinsipper for risikostyring" gitt de rammer som Finansdepartementet har fastsatt videre til administrerende direktør. Av dokumentets kapittel 7.4 fremgår at den operasjonelle risikoen i Folketrygdfondet skal være lav. Styret har i sitt mandat fastsatt supplerende rammer for de områder Finansdepartementet har satt krav om. Administrerende direktør har med utgangspunkt i styrets rammer fastsatt interne mandater til henholdsvis direktør aksjer og viseadministrerende direktør.

Folketrygdfondets styrende dokumenter med hensyn på risikostyring gjennomgås, vurderes og godkjennes av Folketrygdfondets styre på minimum årlig basis. Det gjennomføres også egne evalueringer av markedsrisiko, operasjonell risiko og kreditt- og motpartsrisiko på årlig basis jf. "Prinsipper for risikostyring", kapittel 8.

Egenevalueringene som ble gjennomført i desember 2012 inneholdt evalueringer mot anerkjente internasjonale standarder. Disse egnevalueringene har ikke identifisert vesentlige avvik mot internasjonalt anerkjente standarder. Det er styrets vurdering at Folketrygdfondet har et betryggende risikostyringssystem i henhold til internasjonalt anerkjente standarder og metoder.

I forlengelsen av Folketrygdfondets risikopolicy og –toleranse er det etablert interne retningslinjer og rutiner for etikk, kompetanse og avlønning. Disse beskrives i det følgende.

2.1.2.1 Innsideinformasjon

Det er etablert retningslinjer og prosedyrer for håndtering av innsideinformasjon. I slike tilfeller skal relevante personer varsles umiddelbart. Det føres en egen logg over hvem som mottar

innsideinformasjonen og tidspunkt for når informasjonen ble mottatt. I de tilfellene man sier nei til å bli innsider så skal denne type informasjon også loggføres.

2.1.2.2 Etske retningslinjer

Folketrygdfondets verdier er lett tilgjengelige og publisert på intranett og i ulike styrende dokumenter. Forventet adferd i forhold til integritet, objektivitet og etikk er samlet i et eget dokument.

Det er etablert en egen rutine for håndtering av gaver fra forretningsforbindelser, deltakelse i arrangementer mm i regi av forretningsforbindelse og deltakelse på seminarer m.m. I henhold til Folketrygdfondets Etske retningslinjer punkt 4.1, kan ansatte ikke motta gaver eller andre ytelser fra Folketrygdfondets forretningsforbindelser.

Det er etablert egne retningslinjer og prosedyrer for at de ansattes egenhandel med verdipapirer er i tråd med interne rutiner og lovverk. Disse reglene er nedfelt i Etske retningslinjer.

2.1.2.3 Kompetanse

Krav til kompetanse og egenskaper for nøkkelposisjoner (f. eks. linjeansvar, oppgave ansvar, ressursansvar, kontroller) er klart definert, kommunisert og presentert over tid. Det er etablert retningslinjer for rekruttering som vektlegger akademisk bakgrunn, relevant yrkeserfaring, internasjonal erfaring og den enkeltes verdier. Standarder for personalpolitikk og rekruttering er fastsatt i Folketrygdfondets personalstrategi og opprettholdes gjennom sjekklister, retningslinjer, arbeidsreglement og prinsipper for etisk adferd.

En stor del av medarbeiderne i Folketrygdfondet har høy teoretisk utdanningsbakgrunn, og mange har lang erfaring fra finansmarkedene. For å opprettholde og videreutvikle kompetansen legges det stor vekt på tiltak som gir faglig kompetansestyrking for den enkelte medarbeider.

Medarbeiderutvikling baseres på en vurdering av selskapets behov og den enkelte medarbeiders ønsker og potensiale.

2.1.2.4 Avlønning

Folketrygdfondet har avtaler om variabel avlønning for alle ansatte med unntak av administrerende direktør. Styret er ikke omfattet av ordningen og mottar fast kompensasjon.

Forvaltere og ledende ansatte i aksje- og renteavdelingene har en maksimal ramme for variabel lønn på seks månedslønner, hvorav inntil fire månedslønner av mulig variabel lønn er knyttet til meravkastning for Statens pensjonsfond Norge og underporteføljer av Statens pensjonsfond Norge som den ansatte deltar i forvaltningen av. For å ta hensyn til langsiktigheten i forvaltningen av Statens pensjonsfond Norge, følger det av Rammeverk for variabel lønn at meravkastning skal beregnes over en treårsperiode.

For ledende ansatt i avdeling for operasjoner og risikostyring og ansatte med kontrollfunksjoner er det kun lagt inn kvalitative mål for å unngå at de som utfører kontrolloppgaver skal ha egeninteresse av resultatene som de kontrollerer.

Det er styret som fastsetter rammer for godtgjørelsesordningene. Et godtgjørelsesutvalg er nedsatt som saksforberedende organ for styret i denne type saker.

Forskrift 1. desember 2010 nr. 1507 om godtgjørelsesordninger i finansinstitusjoner, verdipapirforetak og forvaltningsselskap for verdipapirfond er lagt til grunn, med nødvendige tilpasninger, for Folketrygdfondets ordning for variabel lønn.

2.1.3 Rapportering

Finansdepartementet har etablert overordnede, prinsipielle krav til rapportering i Mandatets § 4-2 herunder krav til offentliggjøring av rapportering i mandatets kapittel 6.

Ifølge Prinsipper for risikostyring kapittel 8 skal styret i Folketrygdfondet jevnlig motta rapporter *vedrørende risikostyring og internkontroll i Folketrygdfondet*. *Kravene til slik rapportering er nedfelt i det enkelte investeringsmandat og i administrerende direktørs stillingsinstruks.*

Styret i har i *Prinsipper for risikostyring, Kapittel 8*, fastsatt at administrerende direktør minst en gang årlig skal utarbeide skriftlige evalueringer av Folketrygdfondets internkontrollsystem. Det foretas derfor *årlige egevalueringer av internkontroll, markedsrisiko, kreditt- og motpartsrisiko og operasjonell risiko*. Egevalueringene gjennomgås og drøftes med styret. Det avholdes forøvrig kvartalsvise møter mellom Finansdepartementet og Folketrygdfondet som del av departementets oppfølging av forvaltningen.

2.2 Risikoidentifisering

Identifisering av risiko handler om de prosesser som er etablert for hvordan Folketrygdfondets skal identifisere og fange risiko for vurdering av risikoeksponering i handelsprosessen («Hva kan gå galt?»).

Retningslinjer for styring og håndtering av operasjonell risiko fremgår av Prinsipper for risikostyring. Gjennom Folketrygdfondets prosesser for operasjonell risikostyring gjennomføres *struktureerte gjennomganger av risikoeksponering i handelsprosessen*. Denne prosessen gjennomføres på årlig basis. Formålet er å periodisk å identifisere, vurdere og kvantifisere hva som kan gå galt i de enkelte avdelinger og prosesser.

Ansvar for identifikasjon, vurdering og rapportering av operasjonell risiko innenfor handelsprosessen er plassert hos leder aksjeavdelingen, leder rente- og makroavdelingen og leder avdeling for operasjoner og risikostyring. Prosessen rundt identifikasjon, håndtering og styring av operasjonell risiko ledes og fasiliteres av avdeling for operasjoner og risikostyring.

2.3 Risikovurdering og –måling

Vurdering og måling eller rangering av risiko handler om de prosesser som er etablert for å rangere de ulike typene av identifiserte risiko i henhold til deres betydning.

Risikohåndteringen i handelsprosessen skal løpende registreres i Folketrygdfondets system for styring av operasjonell risiko for de operasjonelle risikoene som er identifisert. Tiltak og kontroller inngår som en del av den løpende beslutningsprosessen i Folketrygdfondet, og velges for å bringe gjenværende risiko ned til fastsatt risikoappetitt.

Det er etablert prosessbeskrivelser for handel med henholdsvis aksjer, obligasjoner og sertifikater, repohandler, finansielle derivater (valutatetermin, renteswap, rentefutures) og verdipapirutlån, og det er identifisert og definert viktige kontrollpunkter, såkalte nøkkelkontroller, i disse prosessene.

Mandatets § 4-10 definerer krav til prosessen for godkjenning av finansielle instrumenter i forvaltningen. I «Prinsipper for risikostyring», som er fastsatt av styret, har selskapet etablert retningslinjer og prosedyrer for godkjenning av nye instrumenter, markeder og valutaer. Før det gjennomføres handel i nye finansielle instrumenter skal instrumentet godkjennes av styret i Folketrygdfondet.

Proessen stiller blant annet krav til beskrivelse av instrumentets/markedets egenart, prosessen fra investeringsbeslutning via måling og styring av risiko, verdivurdering og avkastningsmåling til regnskapsføring, behov for endring i IT-systemer, roller og ansvar.

Mandatets § 4-5.2 definerer krav til prosessen for godkjenning av motparter. I «Prinsipper for risikostyring», som er fastsatt av styret, har selskapet etablert retningslinjer og prosedyrer for godkjenning av motparter, inkludert til hvilke aktiviteter den enkelte megler er godkjent. Forslag til endring av godkjente motparter godkjennes av investeringskomitéen.

Prinsippene for denne type prosesser er fastsatt av styret og eventuelle forslag til endringer behandles av risikokomitéen.

I tillegg til en formell prosess for godkjenning av nye motparter, foreligger det etablert rammer for en regelmessig evaluering av benyttede meglerforbindelser for handel i aksjer. Rammene er etablert i «Handelsstrategi for Folketrygdfondet – Aksjer». Evalueringen ligger til grunn for fordeling av kurtasje til den enkelte megler.

Valg av meglerhus tar utgangspunkt i en kvalitativ tilnærming hvor Folketrygdfondet gir score for analyse og meglere. Meglernes score i megleranalysen avhenger av følgende faktorer (med tilhørende vekt): fundamental analyse på selskapsnivå (veier 70 %), strategi og makro (veier 15 %) samt megler og likviditet (veier 15 %). Vurderingen gjennomføres to ganger årlig. Et snitt av de to siste målingene ligger til grunn for fordelingen. Faktisk fordeling av kurtasje følges opp mot fordelingen.

Det er ikke etablert en tilsvarende vurdering for fordeling av handel i andre finansielle instrumenter enn aksjer. Dette er ut fra egenskapenes ved markedene, som ikke har tilsvarende transparens.

2.4 Risikoovervåking og -styring

Med overvåking av risiko menes en prosess hvor identifisert risikoeksponering og effekten av kontrolltiltak som er iverksatt for å minimere denne eksponeringen, overvåkes løpende. Med risikostyring menes en prosess hvor løpende beslutninger tas om en gitt risikoeksponering skal aksepteres eller kontrolleres straks den er blitt identifisert og rangert.

Overvåking og styring av handelsprosessen gjennomføres av "Førstelinjekontrollen", i form av de kontroller som gjennomføres i aksje- og renteavdelingene, og "Andrelinjekontrollen" utføres i form av Forvaltningstøttes løpende overvåking av førstelinjekontrollen. Avdeling for operasjoner og risikostyring er uavhengig og organisatorisk adskilt fra aksje- og renteavdelingen.

Folketrygdfondet har implementert prosesser for løpende overvåking av rammer og fullmakter som en integrert del av handelsprosessen. Det skilles mellom prosesser for pre-trade og post-trade compliance. De etablerte prosessene støttes av underliggende applikasjoner og er i stor grad automatisert. Det er etablert klare eskaleringsrutiner for brudd på rammer eller fullmakter.

Folketrygdfondet har etablert en prosess for pre-trade compliance. Prosessen forhindrer gjennomføring av ordre som er utenfor definerte fullmakter og rapporterer dette automatisk. Avdeling for operasjoner og risikostyring har ansvaret for den løpende oppfølgingen av slike brudd og må godkjenne slike ordrer for at de skal gjennomføres. Disse transaksjonene vil i tillegg omfattes av prosessen for post-trade compliance. Prosessen for pre-trade compliance har en iboende begrensning ved at den krever at det foreligger faste data for det aktuelle finansielle instrumentet. I praksis medfører dette at prosessen primært benyttes ved handel av aksjer og obligasjoner i 2. håndsmarkedet.

Gjennomførte transaksjoner overvåkes i selskapets prosess for post-trade compliance. Brudd på rammer og fullmakter på transaksjons- eller porteføljenivå medfører eskalering av bruddet og påfølgende håndtering. Brudd på rammer og fullmakter på transaksjonsnivå og porteføljenivå vil rapporteres når transaksjonen er registrert og godkjent. Avdeling for operasjoner og risikostyring har ansvaret for den løpende oppfølgingen av brudd på rammer og fullmakter. Alle brudd samt innhenting av leders fullmakt ved brudd på fullmakter og iverksatte tiltak ved brudd på rammer dokumenteres ved en melding til en separat epost-adresse.

2.5 Teknologi og verktøy

Med teknologi og verktøy menes de tekniske systemer og verktøy som understøtter prosessene for identifisering, måling, rangering, overvåking, styring og rapportering av risiko i handelsprosessen.

Folketrygdfondet anvender Charles River som system for å støtte handelsprosessen for enkelte verdipapirtyper fra investeringsbeslutningen er foretatt og frem til ordre gjennomføres av trader. Charles River støtter gjennomføringen av både pre-trade og post-trade compliance. SimCorp Dimension benyttes som porteføljesystem og for å støtte handelsprosessen for de verdipapirtyper hvor Charles River ikke anvendes. Dette systemet støtter gjennomføringen av handelsprosessen fra ordre er gjennomført og til handelen er bekreftet av motpart, herunder gjennomføringen av post-trade compliance. Det er et automatisk grensesnitt mellom Charles River og SimCorp Dimension, for å sikre oppdatering av begge systemer. Både Charles River og SimCorp Dimension er anerkjente og utbredte systemer.

Det er etablert retningslinjer og prosedyrer for generelle IT-kontroller, dvs. tilgangskontroller og endringskontroller. I dette ligger det kontroller som sikrer at personer kun gis tilgang til de funksjonaliteter i systemene som følger av deres rolle, herunder arbeidsdeling mellom første- og andrelinjekontrollen. Endringskontrollene sikrer at det ikke gjennomføres uautoriserte endringer som påvirker systemets funksjonalitet.

2.6 Risikorapportering og ledelsesinformasjon

Med risikorapportering og relevant ledelsesinformasjon menes de prosesser hvor risikoprofilen, for eksempel aktuell risikoeksponering og effektiviteten til iverksatte kontrolltiltak, konsolideres og rapporteres internt i Folketrygdfondet og dets styrende organer.

2.6.1 Rapportering av risikomål og rammeutnyttelse

Rapportering av risikomål og rammeutnyttelse forestås av avdeling for operasjoner og risikostyring. Som ledd i compliance-overvåkingen forestås rapportering av eksponering og resultater til ledelsen og andre interessenter på daglig basis.

Det foretas ukentlig rapportering til Folketrygdfondets ledelse ved investeringskomitéen.

Styret har satt krav om henholdsvis månedlig og kvartalsvis rapportering. Den månedlige rapporteringen skal være kortfattet, mens den kvartalsvise skal være utfyllende. Styret har videre satt krav om at alle brudd på rammer fastsatt av Finansdepartementet, styret eller administrerende direktør skal rapporteres kvartalsvis.

2.6.2 Rapportering av operasjonell risiko

Resultatene fra "bottom up" risikovurderingene i aksje- og renteavdelingen forelegges og vurderes av risikokomiteén. Rapporteringen til risikokomiteén inneholder blant annet en status på utestående anbefalinger fra internrevisor. Det utarbeides også rapporter på operasjonell risiko til styret minimum på årlig basis.

2.6.3 Rapportering av operasjonelle hendelser

Alle hendelser skal rapporteres og registreres av linjelederne i en hendelsesdatabase. Denne rapporteringen skal gjennomføres fortløpende.

Hendelsesdatabasen gjennomgås i risikokomiteén og i ledermøtet kvartalsvis. På basis av denne gjennomgangen lages en årlig oppsummerende rapport til styret.

Det er i løpet av perioden 1. januar 2013 til 30. september 2013 registrert 21 hendelser hvorav to relaterer seg til handelsprosessen. Ingen av disse avdekket operasjonelle feil av betydning.

2.6.4 Rapportering av deltakelse på arrangementer mm i regi av forretningsforbindelser

Ansatte har plikt til å gjøre sin overordnede kjent med tilbud om ytelser mv. som de måtte motta fra forretningsforbindelser og det er etablert rutiner for periodisk rapporteringsplikt til overordnede.

2.6.5 Rapportering av vurdering av benyttede meglere for aksjer

På årlig basis rapporteres status vedrørende Folketrygdfondets vurdering av meglerforbindelser for aksjer til styret.

2.6.6 Egenevaluering risikostyring og internkontroll

I Prinsipper for risikostyring pkt. 2.5 skal det gjennomføres egnevaluering risikosituasjon og internkontroll. Ledere av aksjeavdelingen, rente- og makroavdelingen og avdeling for operasjoner og risikostyring skal minst en gang årlig avgi en skriftlig oppsummerende vurdering (egnevaluering) til administrerende direktør av om internkontrollen har vært gjennomført på en tilfredsstillende måte. Rapporten skal forelegges administrerende direktør. Eventuelle avvik, og hvordan disse er håndtert, skal fremgå av rapporten.

3 Funn og konklusjon

3.1 Bakgrunn

Vi har utført vårt arbeid i henhold til internasjonal standard for attestasjonsoppdrag (ISAE) 3000 "Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet revisorkontroll av historisk finansiell informasjon". Omfang og avgrensning av oppdraget fremgår av avsnitt 1.

3.2 Funn

Vi har søkt å identifisere mulige avvik mot målekriteriene hva gjelder utforming og implementering av Folketrygdfondets rammeverk for styring og kontroll av risiko i handelsprosessen.

Eventuelle områder hvor Folketrygdfondet ikke fullt ut møter målekriteriene, men som ikke er ansett som vesentlig i forhold til målsettingene, vil ikke fremgå av denne rapporten. Likeledes vil uvesentlige forskjeller mellom utforming og implementering av rammeverket heller ikke fremgå.

Ingen vesentlige avvik er avdekket hva gjelder utforming eller implementering av Folketrygdfondets rammeverk for risikostyring og kontroll knyttet til handelsprosessen.

Vurderingen av vesentlig er basert på virksomhetens gjeldende risikoprofil. Dersom produktspekteret av finansielle instrumenter endres vesentlig eller at rammene øker, kan forhold som er vurdert som uvesentlige i dag bli mer betydelige og dermed måtte revurderes i forhold til en ny risikoprofil.

3.3 Konklusjon

Utforming

Vi mener rammeverket for styring og kontroll av handelsprosessen i det alt vesentlige er utformet i samsvar med målekriteriene.

Implementering

Vi mener rammeverket for styring og kontroll av handelsprosessen i det alt vesentlige er implementert slik det er utformet.

Oslo, 17. desember 2013
ERNST & YOUNG AS

Eirik Tandrevold
statsautorisert revisor

Appendiks: Styrende dokumenter

Følgende styrende dokumenter er vurdert å være relevante for handelsprosessen:

- Styrende dokumenter fastsatt av Finansdepartementet:
 - Mandat for forvaltningen av Statens pensjonsfond Norge
- Styrende dokumenter fastsatt av styret:
 - Prinsipper for risikostyring
 - Investeringsmandat Statens pensjonsfond Norge (SPN)
 - Investeringsmandat Statens obligasjonsfond (SOF)
 - Strategisk plan for investeringsvirksomheten
- Styrende dokumenter fastsatt av administrerende direktør:
 - Internt mandat SPN, norsk aksjeportefølje
 - Internt mandat SPN, nordisk aksjeportefølje
 - Internt mandat SPN, norsk renteportefølje
 - *Internt mandat SPN, nordisk renteportefølje*
 - Internt mandat SPN, likviditetsforvaltning, valutastyring og motpartseksposering
 - Internt mandat SOF
 - Retningslinjer for måling, styring og kontroll av finansiell risiko
 - Retningslinjer for helhetlig- og operasjonell risikostyring
 - Prosess for virksomhetsstyring
 - Prosess for helhetlig risikostyring
 - Internkontroll – evaluering og drøfting
 - Operasjonell risiko – evaluering og drøfting
 - Hendelsesregistrering - prosess og rutine
 - Fullmakter i Folketrygdfondet
 - Rutinebeskrivelse for aksjer
 - Obligasjoner og sertifikater prosess og rutine
 - Utlån aksjer – prosess og rutine inkl. triparty
 - Renteswap – prosess og rutine
 - *Rentefutures – prosess og rutine*
 - Valuta – prosess og rutine
 - Repohandler prosess og rutinebeskrivelse
 - Likviditetsplassering prosess og rutine
 - Godkjennelse nye instrumenter, markeder eller valutaer – prosess og rutine
 - Opprettelse nye meglerforbindelser eller motparter (mi, misda og gmsla)
 - Behandling av innsideposisjon – prosess og rutine
 - Handelsstrategi for folketrygdfondet - aksjer
 - Stillingsinstruks direktør aksjer
 - Stillingsinstruks for viseadministrerende direktør og leder rente- og makroavdelingen
 - Stillingsinstruks direktør operasjoner og risikostyring
 - Etiske retningslinjer for ansatte
 - Retningslinjer for meglerforbindelser som tillitsvalgte, ansatte og ansattes nærstående ikke kan benytte i sin handel med finansiell instrumenter
 - Personalstrategi